

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας

Ενότητα 3: Τί είναι ιστορικό γεγονός;

Αντώνης Λιάκος

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας

Η ιστορία αποτελεί μια πειθαρχημένη διανοητική δραστηριότητα, η οποία ελέγχει την αξιοπιστία των πηγών της, το συσχετισμό των δεδομένων με τα συμπεράσματα, είναι ανοιχτή σε διάλογο και δεν επιβάλλεται αξιωματικά, τέλος συνεχώς ανα-στοχάζεται πάνω στη μέθοδο και τη θεωρία της. Αυτή η ιστορία καλλιεργείται ή οφείλει να καλλιεργείται στο Πανεπιστήμιο και αυτή θα διδαχθεί στα μαθήματα που ακολουθούν.

Η πρώτη ύλη του ιστορικού

- Ποιό είναι το αντικείμενο της ιστορίας;
- Ποιά είναι η πρώτη ύλη του ιστορικού; Η απάντηση συνήθως είναι «τα ιστορικά γεγονότα».
- Αλλά τί είναι ένα γεγονός;

Τί είναι ιστορικό γεγονός;

- "Το άπαξ γενόμενον και μηδέποτε επαναλαμβανόμενον". Και το "επαναλαμβανόμενον", δεν μας ενδιαφέρει;
- "Τί είναι γεγονός, τί είναι ιστορικό γεγονός, πώς διακρίνεται το ιστορικό γεγονός από τα απλά συμβάντα κ.λπ." είναι ερωτήματα άγωνα.

Ιστορική πληροφορία και ιστορικό πεδίο.

- Οι προσανατολισμοί της ιστορίας σε ορίζοντες ευρύτερους από τους πολιτικούς, άλλαξε και την έννοια των γεγονότων.
- Η ιστορία ασχολείται και με γεγονότα, και με «μη γεγονότα» και με μυριάδες μικρές καθημερινές πράξεις και συμπεριφορές και ιδέες των ανθρώπων.
- Η έννοια 'γεγονός' διασπάται και αντικαθίσταται με δύο έννοιες: **Ιστορική πληροφορία** και **ιστορικό πεδίο**.

Συνάρτηση και σχέσεις 1

- Αν μια ιστορική πληροφορία δεν μπορεί να ενταχθεί σε ένα ιστορικό πεδίο, τότε δεν έχει νόημα. Επομένως, η ιστορική πληροφορία είναι **συνάρτηση** του ιστορικού πεδίου. Ούτε το ιστορικό πεδίο υπάρχει από μόνο του.
- Είναι συνάρτηση του δικού μας ενδιαφέροντος. Επομένως, τόσο η ιστορική πληροφορία όσο και το ιστορικό πεδίο αποτελούν **σχέσεις**.

Συνάρτηση και σχέσεις 2

- Το ιστορικό πεδίο δεν είναι δεδομένο, αλλά ορίζεται από τους ιστορικούς. Η έκταση και η ποικιλία του ιστορικού πεδίου επεκτείνεται όπου και η ανθρώπινη δραστηριότητα και περιλαμβάνει ό,τι συνδέεται με την ανθρώπινη παρουσία. Περιλαμβάνει ακόμη και τα φυσικά φαινόμενα στο βαθμό που επηρεάζουν την ανθρώπινη παρουσία.
- Φυσικά φαινόμενα και ιστορία.
- Ζώα και ιστορία.
- Ιστορία και προ-ιστορία.

Γεγονός και πληροφορία

- Ένα γεγονός μπορεί το ίδιο να είναι μια πληροφορία στη σειρά άλλων γεγονότων, αλλά και το ίδιο μπορεί να αναλυθεί σε άπειρες πληροφορίες.

Η ιστορική πληροφορία και η μεταβίβασή της.

- Το τί είναι ιστορική πληροφορία εξαρτάται από το τί θέλουμε να μάθουμε.
- Εξαρτάται τί θέλουμε να μάθουμε για να διακρίνουμε πληροφορίες τις οποίες θα χρησιμοποιήσουμε.
- Επομένως, η πληροφορία εξαρτάται όχι από το δημιουργό της αλλά από το χρήστη.

Ίχνη

- Πώς γνωρίζουμε για τα γεγονότα και τα φαινόμενα του παρελθόντος; Γιατί άφησαν ίχνη, τα οποία βρίσκονται στα γραπτά κατάλοιπα, στα αντικείμενα, στις συμπεριφορές, στις νοοτροπίες, στη γλώσσα, στη μνήμη.
- Ο ιστορικός δεν ασχολείται με το παρελθόν, αλλά με τα ίχνη του.

Η αναγνώριση του ίχνους

- Χρειάζεται η **ταύτιση του ίχνους με το δημιουργό του**.
Απόδοση ταυτότητας στο εύρημα.
- Διαδικασία **μετατροπής του ίχνους σε ένδειξη και τεκμήριο**.
Η διαδικασία αυτή δεν είναι ούτε αυτονόητη ούτε αυτόματη.
Χρειάζεται ο ερευνητής να μετατρέψει το ίχνος σε ένδειξη και τεκμήριο ενός γεγονότος που κάποτε συνέβη. Για να το πετύχει αυτό χρειάζεται διάβασμα, εμπειρία, δημιουργική φαντασία και λογική.

Τί είναι οι πηγές;

- Το γραπτό κείμενο που περιέχει ιστορική πληροφορία, σε πρώτη μορφή, ονομάζεται πηγή. Η εκροή της ιστορικής πληροφορίας κατευθείαν από το ίχνος που άφησε ένα γεγονός.
- Οι πηγές είναι κάτι σαν το «μαύρο κουτί» που αναζητούμε μετά την πτώση ενός αεροπλάνου. Προσδοκούμε να μας δώσει ακριβείς πληροφορίες, «από πρώτο χέρι», για τα αίτια της πτώσης. Εξαρτάται όμως τί θέλουμε να μάθουμε, ώστε να αποδώσουμε σε ένα κείμενο την ιδιότητα της πηγής. Π.χ. για τα αίτια ενός δυστυχήματος οι εφημερίδες δεν είναι ακριβείς μάρτυρες. Αν όμως μας ενδιαφέρει η διαμόρφωση της κοινής γνώμης, τότε αποκτούν την ιδιότητα της πηγής.

Και οι πλαστές πηγές;

- Οι πηγές δεν είναι πάντα αυθεντικές, αλλά μερικές φορές είναι πλαστές.
- Μερικές φορές ένα πλαστό κείμενο είναι σημαντικότερο, για έναν ιστορικό, από ένα αυθεντικό. Γιατί; Γιατί τον αναγκάζει να ερευνήσει τις αιτίες της πλαστογράφησης. Επομένως, η πλαστογράφηση αποτελεί ένα αυθεντικό ίχνος μιας άλλης, κρυμμένης πραγματικότητας. Με αυτή την έννοια και τα πλαστά ίχνη είναι αυθεντικά. Μας δείχνουν την κοινωνική λειτουργία του ψεύδους.

Διασταύρωση των πληροφοριών 1

- Εμπιστευόμαστε μια πηγή που έστω θεωρούμε αυθεντική; Όχι πάντα. Γιατί οι συμμετέχοντες έχουν μεν άμεση γνώση, αλλά μερική γνώση. Ξέρουν ένα μόνο κομμάτι της πραγματικότητας. Επομένως, χρειάζεται η «διασταύρωση» των πληροφοριών που προσφέρουν οι πηγές.
- Όταν διασταυρώνουμε πληροφορίες προσέχουμε να μην προσέρχονται από συνδεόμενες πηγές, όπου η μία βασίζεται στην άλλη, αλλά κατά το δυνατό, από ανεξάρτητες πηγές.

Διασταύρωση των πληροφοριών 2

- Η «διασταύρωση» των πηγών είναι δυσκολότερη για παλαιότερες εποχές, γιατί δεν έχουμε την πολυτέλεια πολλαπλών πηγών. Είναι όμως εξαιρετικά κρίσιμη για τα πρόσφατα γεγονότα, γιατί υπάρχει χειραγώγηση της πληροφόρησης από τους εμπολέμους.
- Για τη σύγχρονη ιστορία πρέπει να αναλυθεί και ο ρόλος των ΜΜΕ, τα οποία καθώς μεταδίδουν ταυτόχρονα ένα γεγονός, τείνουν να καθορίσουν και τις μαρτυρίες για το γεγονός αυτό από τους συμμετέχοντες.

Οι πηγές δεν μεταδίδουν, αλλά διαμεσολαβούν την πληροφορία

- Η αμεσότητα των πηγών πρέπει να τεθεί σε κριτική. Γιατί και οι πηγές είναι διαμεσολαβημένες ενδείξεις μέσα από τη γλώσσα, τις σχέσεις εξουσίας, μέσα από τη θέση και την υποκειμενικότητα του παρατηρητή.
- Σύμφωνα με το Μισέλ Φουκώ, οι πηγές μας μεταφέρουν πληροφορίες για τον τρόπο και τη λογική της κατασκευής τους, για τις λειτουργίες που είχαν στη συγκεκριμένη κοινωνία και εποχή. Επομένως, ο ιστορικός πρέπει να τις αντιμετωπίζει όχι μόνο ως διαύλους πληροφόρησης αλλά και ως «μνημεία».

Ο χρόνος των πηγών και ο χρόνος των γεγονότων

Μεγαλύτερη αξιοπιστία έχουν:

- Οι πηγές που είναι ταυτόχρονες με τα γεγονότα (αλληλογραφία, υπομνήματα, ημερολόγια) από τις μεταγενέστερες (απομνημονεύματα, ιστορικές αναμνήσεις και περιγραφές, επετειακές αναφορές).
- Όχι τα επίσημα, αλλά τα ανεπίσημα ντοκουμέντα. Έχουν λιγότερους τυπικούς περιορισμούς .
- Η λογοτεχνία και η τέχνη έχουν λιγότερη αξιοπιστία ως προς τα γεγονότα, αλλά μεγαλύτερη αναφορικά με την ατμόσφαιρα και τον πολιτισμό μιας εποχής. Κυρίως η λογοτεχνία που γράφεται ταυτόχρονα με την εποχή που μας ενδιαφέρει, όχι η μεταγενέστερη.

Οι προθέσεις των πηγών

- Υπάρχουν πηγές εμπρόθετες που έχουν σκοπό να μας πληροφορήσουν, αλλά με τον τρόπο που οι συμμετέτοχοι των γεγονότων ορίζουν ("την ιστορία τη γράφουν οι νικητές").
- Υπάρχουν όμως και πηγές που γράφονται χωρίς πρόθεση ή αποκαλύπτουν πληροφορίες που διέφυγαν από την προσοχή του συγγραφέα, και περιέχουν έμμεσες πληροφορίες. Περισσότερες πληροφορίες και πιο αξιόπιστες, διασώζουν οι δεύτερες.

Το Αρχείο 1

- Αρχείο προέρχεται από την Αρχή (εξουσία). Η λογική του.
- Τα αρχεία δεν δημιουργήθηκαν για τους ιστορικούς. Επομένως, οι ιστορικοί πρέπει να σκέπτονται πώς θα «διαρρήξουν» ένα αρχείο για να πάρουν αυτό που θέλουν. Για να το κάνουν αυτό πρέπει να ξέρουν καλά πώς λειτουργεί η Αρχή που υπηρετεί το αρχείο.

Το Αρχείο 2

- Κρατικά και θεσμικά αρχεία. Εξειδικευμένα αρχεία (οικονομικά, πανεπιστημιακά, εκκλησιαστικά κλπ.). Οικογενειακά αρχεία. Κλειστά και ανοικτά αρχεία.
- Το αρχείο σε σχέση με την πραγματικότητα που αντιπροσωπεύει. Το μέρος αντί του όλου. Η σχέση του μέρους (ένδειξης) με το όλον (πραγματικότητα). Η καταλογογράφηση και η έκδοση του αρχείου.

Μη γραπτές πηγές

- Το διαμορφωμένο από τον άνθρωπο περιβάλλον και τα υπολείμματα της δράσης του (αρχαιολογικά ευρήματα, αρχιτεκτονική και πολεοδομία, διαμόρφωση της υπαίθρου).
- Η μνήμη των ανθρώπων. Η προφορική ιστορία και ποιές πλευρές της πραγματικότητας μας αποκαλύπτει. Η εθνοϊστορία στην Αφρική.
- Οπτικοακουστικά αρχεία. Κινηματογραφικά, τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά ντοκουμέντα. Η εικονική πραγματικότητα. Τα σύγχρονα μαζί με μέσα ενημέρωσης και η virtual reality. Η ιστορία του ντοκιμαντέρ.

Η «σιωπή» των πηγών και τα «μη γεγονότα»

- Οι πηγές είναι επιλεκτικές. Άλλοτε σκόπιμα, άλλοτε όχι. Το τί δεν περιγράφει μια πηγή, είναι εξίσου σημαντικό, και μερικές φορές σημαντικότερο από το τί περιγράφει. Επομένως, τα κείμενα των πηγών διαβάζονται τόσο γι' αυτό που λένε, όσο και γι' αυτό που δεν λένε οι συγγραφείς τους. Γι' αυτό που αποσιωπούν ή αποκρύπτουν.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ. <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH240>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2014. Κώστας Γαγανάκης. «Μάθημα: ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας. Ενότητα: Τί είναι ιστορικό γεγονός;». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH9>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Πίνακες

